

Nós --- dixerem-nos que don Nuno e don P. Ferrandes los hi havia lexats entrar; e dixem entre Nós: —Sancta Maria, gran *trayció* és aquesta, que aquels en qui Nós nos fiàvem nos han *trajts*, e-n han meses aquí nostres *enemics*» (Cròn. Ag., 292.15, 37.4).

A l'E. Mj. és bastant més freqüent la forma sincopada *tració*, que Lull també usà (*Sci.* I, 279 etc.), i resta predominant en els segles següents: «Lo rei de França féu cridar les hosts sobre Montpestler --- lo Sr. rei de Mallorca --- tramès manament als prohòmens de Montpestler que no li contrastassen --- en pena de *tració*, que ell no volia haver desamistat ab --- França ---», Muntaner (fets de 1280, Casac. I, 88.31); «--- Abel --- la mort que él recebé per *tració* ên aquèl temps --- significa la mort del veray Crist ---», Reixac (Q., 161.24); «--- / Jamay se rien / sens ficció: / per *tració* / rien e ploreu ---»; «pensà matar-me la chaquiosa / --- / a *tració*, / yo ja dormint / ---»; «sò-m desexida / d'ocasió: / de *tració* / ell m'infestava / e-m requestava / ---»; «per moltes vies / fon divulgada / e publicada / llur *tració* / e ficció», JRoig (*Spill*, 446, 1027, 4174, 4883).

I encara clàssica. «De Judes ençà, no fon feta tan gran *tració* com los teus han fet --- car mon senyor Tiran ni negú dels seus jamés feren *tració*»; «Com Tiran fon reptat de cars de *tració* per una donzella, en presència del rey --- com vós lo incriminau en especial de cars de *tració* ---», JoMartorell (Ag. II, 145-6; I, 222-3); i el *D'Ag.* el cita encara en el val. JnEsteve (1472) i en el barcelonès Miquel Parets (mj. S. XVII).

No obstant *traició* (generalment pron. *traisió*, rarament *traisió*) és la forma que es va imposar més tard universalment (si bé el *DTO.* no exclou encara *tració* tot avantposant-li *trabició*); i no se n'ha usat d'altra ja des d'abans del segle passat, ni en l'estil conservador dels poetes de la Renaix.: «sense cabdill al veure's, s'esbullaren / los cristians al crit de *trabició*, / y a Cornellà los moros arribaren / ---», *Canigó* VII, 406. *Traicional. Traicioner* és castellanisme inadmissible, i innecessari, car fàcilment el reemplaçem per *traidorenc*; o simplement l'adj. *traidor*, *-dora* (p. ex. *home de fesomia traidora*, *parlar traidorament*, *LleuresC.*, 24-25).

Traidor. Originàriament es pronuncià *traïdor*: n'hem vist un cas en les *Lleg.RimSev.* (supra, v. 1083) i n'hi ha un altre («Jhesuchrist, tot per bon amor / que portava al *traïdor*, / dispensari lo féu de si», v. 266), però també figura ja com *traïdor* sense dièresi, no menys sovint, en el mateix text: «e Judes, com a fals *traydor*, / fugí d'aquèn, con ac paor», «trenta sous a Judes *traydor*, / d'on sofriren esta dolor» (v. 1000). De fet, però, aquest i un vers de Lull¹ són ja cas excepcional des de l'època més antiga, car totes les altres dades medievals i modernes que en trobo, en vers, i ja en el S. XIII, ens el presenten bisflab. En els *Set Savis* (que deu ser de mj. S. XIII, o almenys uns quants decenniis anterior a les *Lleg. Rim.*) ja és constant: «Certes ell ho comprarà car, / car ha *trabida* sa muyler / --- / Dona, dic-vos, com a *traïdor* / lo gitaré de ma honor / ---», «Ela respon: —No, don *traydor*: / aqueixa era la

amor / que vós defets / ---» (vv. 1644, 1420 i d'altres).

Després: «Usar no vullés ab *traïdor*, / ne contrastar a ton major», Turmeda (*Bons A.*, v. 65, *NCL.* x, 147.1). «Amor se té per pus injuriat / per hom en qui trobe lo seu cor fret, / que per *traydor* on fos tot malifet, / puys lo forçàs de ser enamorat / --- / Oh foll Amor! ---», Ausiàs (LXII, 5c; crec que no n'hi ha excepció en tota l'obra d'Ausiàs, com tampoc no en sé en els altres poetes que cito). «Doncs, per marit / —dix— Déu teniu: / e *tyo*, catiu, / a mon senyor / seré *traydor*, / fent-lo cornut?», JRoig (*Spill*, 5686); «Oh tu, *traydor*, si d'est mot no t'esquives / çon te-n hiràs a viur' ab tal capell? / Tu has la carn de guineu e la pell / ---»; «Oh tu, *traydor*, per no metre debat, / ha a entrar a peu dintre la lissa / ---» en el ribagorçà Arnau d'Erill (S. XIV; *BABL* XXIX, 216.155, 216.125).

Així continua igual en els segles posteriors fins a la Renaix.: «Molt poden los *traydors*, conforme diuen que el lleal viu tant com lo *traïdor* vol— / però lo seu poder és desconsol: / que de *traïdors* fins los minyons se'n riuen», Antoni de Verí, a. 1623 (JMBover, *Bi. Escr. Bal.* II, 498; x, 1.4). «No'm matan per ser *traïdor*, / ni tampoc per ser cap lladre, / sinó per una paraula: / que visca, tota, la pàtria!», *Bac de Roda* (MilàF, *Romillo.*, 82.32, eds. 1853 i 1882). He observat tots els casos, nombrosos, en què el mot apareix en el *Romllo.* de MilàF, i es pot dir que són de *traïdor* sense excepcions, p. ex.: «algú de vosaltres - en serà *traydo* — / ya respon San Pere: / no'n seré pas yo», «mentre oració feya - veu vení 'l *traïdó*»; «quan ha tingut tot això - el *traïdó* de Malaparte»: / «sinó per dar-ne ajuda - al *traydó* miquelet»; «aixeca't, lladre *traydó* - que la mort me n'ets causada» (13.9, 13.15, 93.7, 89.12, 37.15); excepció única en una cançó algueressa (n.º 223) on apareixeria *fals traïdor* com sempre al v. 11, però *traïdor* al v. 4, excepció que desapareix si també en aquest cas hi posem *fals traïdor*, com ho esmena en efecte MilàF.

Els poetes moderns segueixen fent el mateix. Ni si hi incloem el fem. *traidora* no trobarem altra cosa; «mares *traydores* / propis fins manquen / ---»; «Mula de moro, / brava com toro, / falsa, *traydora*, / repetnadora / ---», JRoig (*Spill*, 4587, 9240); «calla tu, falsa *traydora*, / trencadora de paraula» (MilàF, *Romancerillo*, 39.11, totes dues versions, Vic i Girona). «Ton cunyat té 'n les venes sang aquità, / té 'n tota la Vascunya parents carnals / que ara volen alsar-lo per rey y cap: / d'aquella gent *traydora*, bon rey, te quart, / recorda't de la feta de Roncesvalls», MilàF (*ProsB.*, v. 223). «Per a salvar a Hesperis primera, al arrapar-s'hi, / del gegantès la posa en la *traydora* mà, / y aqueix, tan bella al veure-la, fogós, per abraçar-s'hi / la branca deixa, y l'hèroe ab ella al fons rodà», *Atl.*, 1867 (VIII, 21b). I els apòstrofes de Maragall a Barcelona: «que ets vana i coquina i *traidora* i grollera», «esclata, impensada i segura i *traidora*...».

Perquè, en efecte, també en els nostres dies, deixant-se de preocupacions normatives, els poetes han seguit fent el mateix: «--- vina-la a veure: / ja que has